

LATVIJAS ZINĀTŅU AKADĒMIJAS ĀRZEMJU LOCEKLIS

AĻĢIRDS SABAĻAUSKS

26.07.1929–17.04.2016

Lietuviešu valodas institūta Ģeolingvistikas centra fotoarhīvs

Viļņā mūžībā aizgājis izcilais baltu valodu un valodniecības vēstures pētnieks, Lietuvas Zinātņu akadēmijas īstenais loceklis, Latvijas Zinātņu akadēmijas ārzemju loceklis (kopš 1997. gada), profesors, habilitētais doktors Alģirds Sabaļausks (*Algirdas Sabaliauskas*). Baltistika pasaulē ir zaudējusi patiesi lielu, neaizmirstamu un neaizstājamu zinātnieku. Lietuvas tauta, zinātne un kultūra ir šķīrusies no apbrīnojamas, unikālas personības, no cilvēka ar milzīgām zināšanām un lielisku literāra talantu, no cilvēka, kas prata zinātnisku patiesību par mums, baltiem, aizraujoši un saistoši vēstīt pasaulei un mums pašiem.

Latvijas baltistiem, filologiem, literātiem un humanitāro zinību interesentiem Alģirds Sabaļausks bija un paliks cildens paraugs, patiens draugs un krietns palīgs. Sadarbības sākumu viņš emocionāli un spilgti at-

cerējās vēl pēc pusgadsimta. 1953. gada pavasarī Viļņas Valsts universitātes lituānistikas studenti Alģirds Sabaļausks un Jons Kazlauskas (*Jonas Kazlauskas*, 1930–1970) piedalījās zinātniskajā konferencē Latvijas Valsts universitātē, iepazīs ar letonistikas studentiem, apciemoja baltistikas radītāju, leģendāro profesoru Jāni Endzelīnu un “Latviešu valodas gramatikā” saņēma viņa novēlējumus un autogrāfus. Topošie zinātnieki mājup aizbrauca iedvesmoti. Tad arī aizsākās lietuviešu un latviešu valodnieku sadarbība, kas turpinās nu jau vairākās paaudzēs.

Lietuviešu valodnieki apguva un izkopa salīdzināmi vēsturiskās valodniecības mantojumu. Nozīmīgos pētījumos, rūpīgā un precīzā darbā izauga augstas raudzes, starptautiski cienījami zinātnieki, un baltistikas centrs no Rīgas pārvietojās uz Viļņu. Alģirds Sabaļausks bija viens no šiem vīriem. Viņš mērķtiecīgi un pacietīgi pētīja baltu valodu vārdu krājumu, tā izcelsmi un attīstību: vispirms lauksaimniecības augu, tad lopkopības nosaukumu cilmi un vēsturi, apkopoja un publicēja pētījumu rezultātus rakstos, disertācijās (1958. un 1975. gadā) un grāmatās. Savai pirmajai darbavietai — Lietuviešu valodas institūtam — Alģirds Sabaļausks palika uzticīgs visu mūžu, nostrādādams tajā gandrīz 50 gadu (līdz 2001. gadam).

Nezūdošu un nepārspējamu ieguldījumu zinātnes un kultūras vēsturē Alģirds Sabaļausks ir atstājis kā baltu valodu pētniecības izcils hronists. Viņa dižais darbs “Lietuviešu valodas pētīšanas vēsture” trīs grāmatās (1979, 1982, 2012) raksturo ne vien lietuviešu valodas pētniekus un pētīšanu no tās pirmsākumiem līdz 2010. gadam, bet arī

atklāj baltistikas vēsturi. Apbrīnojama ir Alģirda Sabaļauska erudīcija, zināšanu plašums, dziļums un precizitāte, neatlaidība, pacietība un tieksme pēc pilnības. Viņš iepazīstina ne tikai ar tiem citzemju, arī Latvijas, valodniekiem, kas pētījuši lietuviešu valodu, bet arī ar tiem, kuru darbi var būt noderīgi Lietuvas valodniecībā. Šāda bagātība lingvistiskajā historiogrāfijā ir nedaudzām tautām.

Alģirda Sabaļauska devums zinātnei un kultūrai tika godam novērtēts. Par pētījuma pirmajām divām grāmatām (ap 500 lpp.) autors 1984. gadā saņēma Lietuvas Valsts prēmiju. Taču baltistikas hronista misiju godājamais akadēmiķis turpināja pildīt un sagatavoja arī trešo grāmatu — par lietuviešu valodas pētījumiem no 1980. līdz 2010. gadam. Šis milzīgais darbs (762 lpp.) tika izdots 2012. gadā, kad autoram jau bija 83 gadi. Savu misiju — izpētīt un aprakstīt lituānistikas vēsturi — Alģirds Sabaļausks pilnībā un spoži paveica, iemūžinādams Lietuvas zinātnei tik būtiskās nozares ceļu un tā gājējus. Šai misijai kalpo arī 563 Alģirda Sabaļauska raksti “Lietuviešu valodas enciklopēdijā”, gan 1999., gan 2008. gada izdevumā. Daudzus no tiem pārņēmušas arī citas enciklopēdijas pasaulē.

Alģirda Sabaļauska bibliogrāfijā, kas par godu zinātnieka 75 gadu jubilejai izdota 2004. gadā, ir ap 2000 publikāciju. Īpaša vieta starp tām ir viņa ļoti saistošajām populārzinātniskajām grāmatām: “Vārdi ceļo” (1962, 1993), „Vārdi stāsta” (1965), “Vārdi atdzīvojas” (1967, 2000), “Simts valodas mīklu” (1970, 2001), “Kā pētīta lietuviešu

valoda” (1984), “No kurienes tie?” (1994), daudzas no tām izdotas atkārtoti, bet “Vārdi atdzīvojas” arī tulkota angļu valodā un izdota ASV (1973), tās atsevišķas nodaļas publicētas arī japāņu valodā.

Protams, pasaulē vispopulārākā ir Alģirda Sabaļauska grāmata “Mēs balti” (1986). Tās otrā, papildinātā izdevuma (2002) pārsimt lappusēs autors aizraujoši stāsta par visām baltu valodām, dzīvajām un mirušajām, par to izcelšanos, par baltu dzīves vietām, par rakstu pieminekļiem, par valodu pētniekiem un skolotājiem. Šo grāmatu var jau lasīt piecās valodās: angļu, zviedru, itāliešu, ungāru un latviešu. Tādējādi Alģirds Sabaļausks kļuva par sava veida baltu tautu un valodu vēstnieku pasaulē un veicināja baltistu zinātnisko sadarbību.

Latviešu valodu Alģirds Sabaļausks prata ļoti labi, pazina latviešu literatūru, jaunībā arī tulkoja lietuviski dažus latviešu rakstnieku daiļdarbus (Miervalža Birzes “Visiem rozēs dārzā ziedi”, Ēvalda Vilka “Rudens dienās”), kā arī rediģēja citu tulkojumus no latviešu valodas, piemēram, Jāņa Jaunsudrabiņa “Baltās grāmatas” tulkojumu. Viņam tuvi autori bija Rainis, Fricis Bārda, Jānis Poruks, Rūdolfs Blaumanis.

Alģirds Sabaļausks savā dzīvē arvien atcerējās Rūdolfa Blaumaņa atziņu: “Mans zelts ir mana tauta, mans gods ir viņas gods” un aicināja mūs, latviešus, Rīgā biežāk pievērst skatienu šiem vārdiem rakstnieka pieminekli.

Sit tibi terra levis!

Latvijas Zinātņu akadēmija